

VERNIEUWING IN DE SCHULDHULPVERLENING

Kan het ANDERS en BETER?

Nederland telt steeds meer mensen met problematische schulden. Omdat de traditionele schuldhulpverlening lang niet altijd een adequaat antwoord heeft, ontstaan er in het hele land vernieuwende initiatieven. Met als gemene deler: schulden sneller en flexibeler oplossen.

TEKST: DORINE VAN KESTEREN, BEELD: SHUTTERSTOCK

Een aanzienlijk aantal mensen met problematische schulden wordt niet toegelaten tot de schuldhulpverlening van de gemeente. Omdat ze geen stabiel inkomen hebben, in scheiding liggen of al eens eerder een beroep op schuldhulp hebben gedaan. Om te voorkomen dat zij buiten de boot vallen en alleen maar meer schulden en maatschappelijke kosten veroorzaken, bedacht Pieter Hilhorst, voormalig wethouder Sociale Zaken en Werkgelegenheid in Amsterdam, het Goede Gierenfonds. Dit nieuwe fonds, dat wordt gevuld door (semi-)publieke en private partijen, zoals banken en filantropen, koopt de

schulden van particulieren en ondernemers op. Tegelijk komt er een plan van aanpak om af te lossen aan het fonds en duurzaam uit de schulden te blijven. Indien nodig werkt het Goede Gierenfonds op 'onorthodoxe wijze'. Dat kan omdat het meer vrijheid heeft dan de gemeente, die is gebonden aan strikte, voor iedereen gelijke regels. Waar een gemeente bijvoorbeeld in het kader van de stabiliteit adviseert dat een zzp'er met grote schulden een uitkering aanvraagt, oordeelt het Goede Gierenfonds wellicht dat hij er goed aan doet om te blijven ondernemen. Goede Gierenpilots zijn al gestart in Amsterdam en Eindhoven en ook in Haarlem begint binnenkort een pilot. De doelgroep: 'schrijnende

gevallen die niet voldoen aan de toelatingscriteria voor de schuldhulpverlening'. Het Haarlemse fonds begint met een kapitaal van 50.000 euro dat beschikbaar komt via het minimabeleid. Marieke Meijer, afdelingsmanager schulddienstverlening en handhaving: "Per geval gaan we bekijken wat de juiste oplossing is. Het kan bijvoorbeeld slim zijn om een huurschuld van 5.000 euro in één keer af te lossen, om te voorkomen dat iemand in de maatschappelijke opvang komt en de samenleving jaarlijks 100.000 euro kost. Het is de bedoeling dat het fonds op den duur een revolverend fonds wordt waaraan alle maatschappelijke partijen deelnemen die baat hebben bij de Goede Gieren. De woningcorporatie

levert dan bijvoorbeeld een financiële bijdrage als een uithuiszetting wordt voorkomen.”

SCHULDOVERDRACHT

Ook nieuw is het Nationaal Initiatief Herstructurering Schulden, uit de koker van een aantal gemeenten, woningcorporaties, zorgverzekeraars en energiebedrijven. De gedachte erachter is dat de schuldenaar zijn schulden snel overdraagt om te voorkomen dat de bijkomende (incasso-) kosten oplopen en de schulden groter en groter worden. Het Nationaal Initiatief neemt de schulden binnen vier weken over: 20 procent via een lokaal – publiek of privaats – fonds, 80 procent via de schuldeisers in de vorm van kwijtschelding. Vervolgens lost de schuldenaar vijftien jaar lang een bedrag van 20 of 30 euro in de maand af aan het fonds. Daarnaast wordt ingezet op langdurige begeleiding om terugval te voorkomen. De gemeente Leiden lanceert het Nationaal Initiatief dit jaar op proef voor 20 tot 25 jongeren. “Steeds meer jongeren tot 27 jaar hebben problematische schulden, maar vaak komen zij niet in aanmerking voor reguliere schuldhulpverlening. Bijvoorbeeld omdat zij geen inkomen en aflossingscapaciteit hebben of in een instabiele woonsituatie verkeren”, vertelt Annuska Sniijders, teammanager maatschappelijke ondersteuning en stadsbank. Het Leidse fonds wordt deels gevuld door de gemeente, deels door Fonds 1818. Sniijders: “Als de jongeren niet meer de druk van de schulden voelen, kunnen zij gemakkelijker en beter aan hun toekomst werken. Wij vragen natuurlijk wel een tegenprestatie. Zo krijgen zij financiële coaching of een cursus arbeidsmarktvaardigheden. Of ze geven vrijwillig voorlichting aan scholieren die in de schulden dreigen te raken.”

DUURZAAM

De mensen achter het Nationaal Initiatief en de Goede Gieren bekritisseren dat de deelnemers aan een

traditioneel schuldhulpverlenings-traject drie jaar lang een ‘uitgesteld leven’ leiden waarin zij op een houtje bijten en veroordeeld zijn tot passiviteit. Een andere of betere baan zoeken heeft geen zin, want alles wat ze meer verdienen, gaat linea recta naar de schuldeisers. Evenmin is er ruimte om hun overige maatschappelijke problemen, zoals ziekte of verslaving, aan te pakken, waardoor zij in een negatieve spiraal terechtkomen. Beide nieuwe initiatieven draaien het om: niet pas na afloop, maar ook *tijdens* een schuldhulptraject moet eigen initiatief worden beloond. Zo krijgen mensen weer grip op hun leven en kunnen zij hun gedrag duurzaam veranderen. “Het is interessant om te kijken wat er gebeurt als de schulden – en daarmee ook de schaduw die zij over het leven van mensen werpen – weg zijn”, zegt ook Joke de Kock, voorzitter van de NVVK, de branchevereniging van schuldhulpverlening en sociaal bankieren. Zij volgt beide initiatieven met grote belangstelling, maar waarschuwt wel voor de al te makkelijke aanname ‘schulden weg, oplossing nabij’. “Het leven is niet ineens maakbaar als de schulden verdwenen zijn. Het is te simpel om te zeggen dat multiprobleemgezinnen dan geen beroep meer hoeven doen op de jeugdzorg, ggz of reclassering. Het leven bestaat immers uit meer dan alleen geld.”

HANDJEKLAP

Een ander kritiekpunt van De Kock betreft de omgang met de schuldeisers bij het Nationaal Initiatief. In de wet staat dat alle schuldeisers – op preferente partijen als de Belastingdienst en de gemeente na – een even groot deel van hun schuld terugbetaald krijgen. De Kock: “Maar bij het Nationaal Initiatief vindt er een vorm van ‘handjeclap’ plaats tussen de gemeente en de schuldeisers. Door het uitgangspunt van gelijkberechtigting van de schuldeisers los te laten, houdt

ANNUSKA SNIJDERS (LEIDEN):
**‘Zonder
schulddruk
kunnen jongeren
beter aan hun
toekomst werken’**

JOKE DE KOCK (NVVK):

‘Het leven is niet ineens maakbaar als de schulden verdwenen zijn’

de gemeente zich niet aan de wet. Daar kunnen aansprakelijkheden uit voortvloeien.” Snijders erkent dat dit risico bestaat. “Daarom beginnen we ook met een kleine doelgroep. Spannend is ook de mogelijke situatie dat een jongere anderhalf van de vijftien jaar heeft afgelost en dan met de noorderzon vertrekt. De praktijk en de tussentijdse evaluaties zullen het leren.”

De aflossingstermijn die het Nationaal Initiatief hanteert, is te lang, zegt De Kock. “Vijftien jaar is uitzichtloos. In de praktijk blijkt dagelijks dat mensen drie jaar al moeilijk volhouden. Zo’n langdurige afspraak is ook lastig omdat de wet- en regelgeving rond inkomensondersteuning voortdurend verandert. Bovendien vrees ik dat alle schuldeisers straks willen dat mensen zo lang gaan afbetalen, in plaats van de gebruikelijke drie jaar.” Snijders maakt zich hierover niet zo’n zorgen. “Het Nationaal Initiatief staat los van de reguliere schuldhulpverlening. Bovendien willen schuldeisers al heel lang dat de termijn van drie jaar wordt losgelaten. Die discussie speelt eens in de zoveel tijd weer op, maar dat gaat toch niet gebeuren.”

VRIJWILLIGERS

Er zijn ook gemeenten die vernieuwingen doorvoeren *binnen de*

reguliere schuldhulpverlening. Zo werkt Amersfoort structureel en op grote schaal met vrijwilligers. Tegenover iedere professional staan tien vrijwilligers, inmiddels zo’n tweehonderd in totaal. Erik Bakker, beleidsadviseur Sociale Zekerheid: “Op deze manier steunt de schuldhulpverlening op veel meer handen en ogen. De vrijwilligers bewijzen hun waarde bijvoorbeeld als de schuldregeling eenmaal is afgesproken en de schuldhulpverleners van de gemeente zich normaliter terugtrekken. Dan helpen zij mensen om aan de voorwaarden van de schuldregeling te voldoen en bij het maken van financiële keuzes, waardoor zij gemakkelijker op het goede pad blijven.”

Een andere vernieuwing is het Geldloket, een aanspreekpunt voor mensen die nooit eerder financiële hulp hoefden te zoeken en dit ook niet gewend zijn. Denk aan tweeverdieners of ondernemers die door een combinatie van de crisis en pech in financiële nood zijn geraakt. “Het Geldloket helpt mensen voordat echt schuldhulpverlening nodig is; het is een belangrijke vorm van preventie. In 2015 hebben maar liefst vijfhonderd mensen hiervan gebruikgemaakt.”

Amersfoort loopt ook voorop als het gaat om diagnose-instrumenten. Al in 2012 bedacht de gemeente Traject 51, dat zorgt voor een heldere diagnose van de problematiek en de mogelijke oplossingen. Bakker: “Vooral vernieuwend was dat ook stabilisatie van de schulden als oplossingsrichting uit de bus kon komen. Voor die tijd werd altijd zo veel mogelijk ingezet op het regelen van de schulden, ook als dat bij voorbaat kansloos was.” Momenteel ontwikkelt Amersfoort een nieuw diagnose-instrument voor bewindvoerders om vast te stellen in hoeverre hun klan-

ten financieel zelfredzaam zijn en in hoeverre bewindvoering nog nodig is. “Dit is beter voor de mensen om wie het gaat én een belangrijke stap om op termijn de bewindvoeringskosten te verminderen.”

INNOVATIE

De huidige schuldhulpverlening is zeker voor verbetering vatbaar, concludeert Bakker. “Men spreekt over integrale schuldhulpverlening, maar in werkelijkheid bestaat de schuldhulpverlening uit verschillende systemen die elkaar nog weleens tegenwerken. Denk aan de Belastingdienst die soms dwars door een schuldhulptraject van de gemeente heen fietst. Innovatie is nodig om betere verbindingen te leggen tussen al die systemen en partijen. En om te komen tot meer transparantie. Het is immers belangrijk om goed te weten *waarom* je bepaalde keuzes maakt. Ook voor de politiek, die toch een substantieel bedrag besteedt aan de schuldhulpverlening.”

NVVK-voorzitter De Kock stelt twee ingrepen voor om het bestaande systeem effectiever te maken. “Ten eerste: verbied het verrekenrecht van Belastingdienst, UWV en SVB. Ten tweede: zorg dat gemeenten veel meer gebruikmaken van de mogelijkheid tot schuldsanering middels een saneringskrediet. Zij zijn vaak huiverig om garant te staan, maar uiteindelijk is dit veel goedkoper dan mensen drie jaar in een schuldverleningstraject te hebben. Ook schuldeisers hebben er meer aan om meteen een bedrag te krijgen en de boeken te sluiten, dan drie jaar lang te wachten op een klein beetje. We moeten reëel zijn: één op de twee mensen in de schuldhulpverlening heeft een uitkering met een aflossingscapaciteit van slechts 50 euro per maand.” *